

Straipsnio pavadinimas: Daukanto *sutvėrimas*

RECENZENTO IŠVADOS

Bendrosios rekomendacijos

- priimti be išlygų
- priimti kai ką pataisius, be pakartotinio recenzavimo
- priimti padarius reikalaujamas pataisas (papildymus)
- ❖ atmesti (priežastis nurodyti pastabose)

Straipsnio pobūdis:

- a) teorinis tyrimas
- b) apžvalga
- c) empirinis tyrimas
- d) kritinis tyrimas
- e) kita

Straipsnio įvertinimas

Autorius(-ė) savo tyrime skatina atidžiau įsiskaityti į S. Daukanto darbus. To paties įsiskaitymo dėlei atkreiptinas dėmesys, jog straipsnyje nagrinėjamas ne „vienas Simono Daukanto „Būdo“ sakinys“, o tik nedidelė sakinio dalis, vienas segmentas. Skaitytojui ši maža, bet reikšminga detalė turėjo būti atskleista ir nusakyta. Rašoma labai įtaigiai, gebama skaitytoją sudominti. Tačiau atidžiau išigilinus sunku būtų nepastebėti tendencijos tyrime pasitelkiamus šaltinius beatodairiškai pritempinėti prie autoriaus(-ės) suformuluotų hipotezių. Tokiu būdu net ir paties S. Daukanto kūryba naudojama visiškai neatsižvelgiant nei į jos rašymo laiką bei aplinkybes, nei į istorinius, kultūrinius kontekstus, nei į autoriaus asmenybės bruožus.

Atkreiptinas dėmesys į dar 2000 m. žurnalo „Liaudies kultūra“ 2-jame numeryje skelbtą straipsnį *Sutvėrimas. „Kūrybinės“ žodžio reikšmės motyvacija* (p. 7–13). Akivaizdu, kad spaudai teikiamame tyrime kartojama minėto straipsnio medžiaga (tie patys šaltiniai, tie patys pavyzdžiai, mažai tesiskiriantys apibendrinimai); į literatūros sąrašą paskelbtasis ankstesnis tyrimas kažkodėl neįtrauktas, apie jį išvis neužsimenama. Neužsiminta ir apie dar vieną straipsnį ta pačia tema (žr. *Dar kartą apie „sutvėrimą“*. *Papildoma „kūrybinės“ žodžio reikšmės argumentacija*, „Liaudies kultūra“, 2001, Nr. 1, p. 39–41).

*

Tikslas nėra suformuluotas, jis maždaug numanomas iš anotacijos.

Pasirinkto klausimo (žodžio *sutverti* kosmogoninės reikšmės savumas ar svetimumas bei tinkamumas bendrinei kalbai) tyrimo istorija aptarta netinkamai ir neišsamiai: neatskirtos sinchroninės ir diachroninės kalbotyros tyrimų, tyrėjų pozicijos, nepateikti duomenys iš pagrindinių norminamųjų bendrinės kalbos veikalų, aiškiai neparodyta bendrinės kalbos normintojų požiūrių kaita.

Nekvestionuojant galimo atsakymo (išvadų) teisingumo, visiškai klaidinga yra pati metodika, kuria remiantis ketinama įrodyti *sutverti* kosmogoninės reikšmės savumą. XIX a. istoriko romantiko Simono Daukanto mintys vertinamos kaip autentiška medžiaga, atspindinti realius tautos pasaulėvokos bruožus. Nėra paslaptis, kad Daukantas to meto (ir ankstesniųjų laikų) kultūrininkų papratimu vien pagal žodžių sąskambius mėgo kurti įvairius žodžių bei reiškinių kilmės aiškinimus, savo veikaluose kūrė **savąjį** lietuvių tautos mitą. Lietuvių kalbos žodžiais jis neretai aiškino ir skolinius. Taigi Daukanto tekstų duomenys ir negali paneigti ar patvirtinti *sutverti* kosmogoninės reikšmės indigenumo. Kita vertus, taip pat klaidinga manyti, kad kalbos žodžio pavadinimo motyvas būtinai sutaps su tautos mitiniais kosmogoniniais vaizdiniais. Realijos, sąvokos istorija netapatintina su žodžio istorija. Reikšmingos turėtų būti ne mitologinės paralelės, o panašus kitų kalbų tos pat reikšmės veiksmoždžių pavadinimo motyvas, nustatytas etimologijos tyrėjų.

Straipsnio pavadinime nurodytas žodis *sutvėrimas*, tačiau toliau cituojama ir svarstoma apie Daukanto žodžius *sutverti*, *sutvaras*. Panašiai į raktažodžių grupę neįtraukti *sutverti*, *sutvaras*. Nors įtraukta „kalbos kultūra“, kokių nors aiškių šios srities tyrimų nebuvo atlikta. Santraukos nėra.

3 straipsnio dalyje nukrypta į su tyrimu nesusijusių žodžių bei jų įvardijamų realiųjų kilmės, istorijos svarstymus. Panašiai ir 5.2.

[Išvadų sąsaja su straipsnio pavadinimu, suformuluotais tikslais, pateiktais ir pagrįstais tyrimų rezultatais] sąsaja neapibrėžta, nes aiškiai neapibrėžtas, nesuformuluotas straipsnio pavadinimas ir tikslas.

Literatūros panaudojimas – gausoka (perteklius?) literatūros, susijusios su mitologija ir pan.

Dėl žodžio *sutverti* kosmogoninės reikšmės savumo pateikti argumentai yra netinkami.

Klaidinga tyrimo metodika: Daukanto tekstų duomenys negali paneigti ar patvirtinti *sutverti* kosmogoninės reikšmės indigenumo; be to, realijos, sąvokos istorija (kosmogoninis vaizdinys) netapatintina su žodžio istorija (žr. šios recenzijos ankstesnes pastraipas).

Žodžius *tverti*, *tvirti* semantiškai aiškinant bendrašakniu *tvirtas* ir pan. patekta į tautologijos ratą. Tokia analizė, kaip ir Daukanto argumentas, neįrodė *tverti* iš pradžių reiškus ‘padaryti tvirtą (tirštą)’. Be to, nebuvo aptarta visa plati žodžio semantika, aiškiai nurodytas postuluojamos reikšmės santykis su kitomis *tver*-reikšmėmis (su ‘griebti, čiupti, imti’ ir kt.) žodžio semantikos raidos požiūriu. Tokią analizę reikėtų neišvengiamai sieti su *tver*-etimologijos klausimu, su visos giminiškos žodžių grupės nagrinėjimu (reikšmingiausi veiksmažodžio *tverti* giminaičiai lietuvių, kitose baltų, slavų kalbose straipsnyje arba nepaminėti, arba paminėti probėgšmiai). Straipsnyje gana tendencingai paminėtos tik prikeliamos hipotezės derančios etimologijos (pvz., Karolio; iki galo neatskleista V. Mažiulio etimologija, plg. taip pat ir Rix 1998).

Kai kurie tyrimo teiginiai suformuluoti aprioriškai, be jokių argumentų, plg. „vienintelė jo reikšmė, bent kiek primenanti ‘rišti’, Lietuvių kalbos žodyno (...) apibrėžimu, yra ‘vynioti tvarsčiu, rišti; uždėjus ką vynioti, tvarsčiu rišti’ (...), bet ir ji tėra antrinė, išvestinė, atsiradusi iš pirminės reikšmės ‘tvirtai suimti, sutvirtinti’. Taigi Būgos autoritetu remtis šiuo klausimu nedera“ (1).

Tyrimo išvada nėra baigtinė, tyrėjui nepavyko pateikti naujų įtikinamų argumentų dėl *sutverti* reikšmės ‘schaffen’ kilmės.

Svarstymui apie *sutverti* reikšmės ‘kurti’ indigenumą ir jos tinkamumą bendrinei kalbai būtų pakakę pirmoje straipsnio dalyje minėtų, jau atliktų mokslininkų tyrimų referavimo, gerai apgalvoto išsamaus jų aptarimo.

Kokie, Jūsų nuomone, yra pagrindiniai šio straipsnio privalumai ir trūkumai?

Privalumas: atkreipė dėmesį į įdomios semantikos žodžių grupę.

Trūkumas: klaidinga tyrimo metodika, tendencingas medžiagos atrinkimas ir grupavimas

Kitos pastabos: teigti, kad Wilhelmas Mannhardtas XIX a. pab. jau lietuviškai rašė *Sutvaras* (11 p.), nėra patikima, nes iki išleidžiant (1936 m.) veikalas 1927, 1929 metais buvo peržiūrėtas ir papildytas N. Bušo bei A. Bauerio (iki jų prie veikalo dar dirbo ir keletas kitų žmonių).

2019.02.20